

хорошими стимулами для фантазії є незакінчені малюнки, невизначені образи типу чорнильних плям, опис незвичайних, нових якостей предметів. Педагоги відзначають, що цьому віці діти, читаючи або спостерігаючи за різноманітними явищами життя, починають формулювати запитання, на які намагаються самотужки знайти відповідь. Для того, щоб зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки та закони появи різних подій, учні спрямовують свою дослідницьку активність формулюванням пошукових питань.

Щоб стимулювати творчу активність і відкинути негативний вплив критичності, використовуються різні методи і засоби, зокрема образне порівняння (аналогія), методи мозкового штурму, комбінаційного аналізу тощо.

Основні висновки. Отже, проаналізувавши психолого-педагогічні праці, дійшли висновку, що розвивати творче мислення учнів можна, лише усвідомивши необхідність нестандартних підходів в освітньому процесі початкової школи, відходу від шаблонних дій, а пошуку нових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кульчицька О.І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С. 3 – 10.
2. Моляко В. А. Стратегії розв'язання нових завдань у процесі творчої діяльності // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 33 – 43.

Марина Філіппова,

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Л. Г. Ярошук,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Важливо зазначити, що цінності, як вважав В. О. Сухомлинський, мають змінний, варіативний характер, оскільки, зберігаючи духовний осередок, цінності в 10-літньої дитини, з формального боку, – це вже дещо інше, ніж у 7–8-літньої.

Найбільш виразно суспільні та індивідуальні цінності реалізуються в казкових сюжетах, які пронизані діалектикою добра і зла. Доведено, що в казці сконцентровані вічні цінності, які реалізуються в категоріях моралі – Добро і Зло, Правда і Кривда, Щастя і Біда. Тому ціллю казкаря є виховати в людині людяність, здатність людини перейматися чужим горем, радіти радощам іншого, переживати чужу долю як свою, виховати ціннісні орієнтації.

Творче формування цінностей дитини, на думку В. О. Сухомлинського, розпочинається вже з перших кроків життя і триває нескінченно. Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється в патріотизмі, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних взаємин. У молодшому шкільному віці в дитини формується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання.

Ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей виявляється в моральній активності особистості, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, совісті, терпимості до іншого, доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, ввічливості, делікатності, тактовності.

У молодшому шкільному віці дитина оволодіває елементарним умінням та навичками підтримки та збереження міжособистісної злагоди, запобігання та мирного розв'язування конфліктів; здатністю брати до уваги думку товаришів та опонентів; орієнтацією на дорослого як носія суспільних еталонів та морального авторитету.

Ціннісне ставлення до природи формується в процесі екологічного виховання і виявляється в таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; поводитися компетентно, екологічно безпечно; критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, появи екологічної кризи.

Молодшому шкільному віку властиве не прагматичне ставлення, що ґрунтується на суб'єктифікації, коли природні об'єкти стають "значущими іншими"; посилюються мотиви спілкування з природою.

Ціннісне ставлення до мистецтва формується в процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов'язаних із мистецтвом.

Використовуючи мистецтво як основний чинник естетичного виховання, педагог враховує вікові особливості школярів: відкритість учнів початкової школи до сприймання художніх творів, їхню емоційну мобільність та готовність із насолодою виконувати творчі завдання.

Зауважимо, що термін "цінність" належить до загальнонаукових понять, змістом якого є об'єктивний характер та його гуманістична природа. Ціннісні орієнтації мають суб'єктивний характер і виступають як компонент структури особистості та показник рівня розвитку її свідомості. Як правило, вони формуються в процесі соціального розвитку і професійної діяльності, узагальнюючи знання та досвід, накопичені особистістю в процесі її життя. Ціннісні орієнтації в процесі засвоєння одночасно вмотивовують, об'єднують та спрямовують думки і почуття суб'єкта, допомагаючи вирішенню багатьох життєво важливих питань у процесі соціалізації дитини від перших років її життя і пролонгуючись у майбутнє.

Ціннісні орієнтації виступають для школярів початкової школи імунітетом, який застерігає дитину від зовнішніх проявів впливу агресивної субкультури ("Синій кіт", "Море китів", "Розбуди мене в 4:20" тощо) на свідомість і поведінку дитини, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах.

Педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського сьогодні глибоко вивчають не тільки в Україні, але і далеко за її межами. Особливо актуальними в спадщині В. О. Сухомлинського є питання формування в школярів ціннісних орієнтацій, таких як добро, справедливість, гідність, гуманізм, патріотизм, відповідальність, совість та засудження жадібності,

лінощів, пихи, гордині, хвалькуватості тощо. Усі вони в доробку видатного педагога йдуть лінією біфуркації добра і зла. Казки В. О. Сухомлинського природничого, соціально-побутового, героїко-патріотичного жанрів мають високий виховний потенціал, особливо коли йдеться про молодших школярів.

Великого значення В. О. Сухомлинський надавав казкотворчій діяльності учнів 1–4 класів, яка здійснювалася на лоні природи. Це була колективна імпровізація, де кожна дитина намагалася передати свої враження від побаченого. Розповіді дітей перетворювалися на індивідуальні твори-мініатюри, які учні писали впродовж усього навчання в початковій школі.

Наступним кроком було складання казок, які спочатку також створювалися колективно та імпровізаційно. Насамкінець кожен учень за допомогою учителя обирав для себе тему казки і вже самостійно працював над нею. У кінці року відбувалося Свято казки, на якому учні читали та інсценізували свої твори, а також складали альбоми з художньо оформленими текстами казок, оповідань та створеними власноруч ілюстраціями до них.

Найсприятливішими умовами для цього, на думку павлівського педагога, є спостереження за природою, що викликають у дітей бажання передати свої почуття і переживання. У такі хвилини, як писав педагог, слово і думка зливаються в дитячій душі в стрімкий потік, породжуючи різноманітні образи. В. О. Сухомлинський розробив систему уроків серед природи, де діти розширювали свої знання про різні явища природи, про рідний край, про життя тварин і птахів, життя рослин. Такі уроки проводилися під блакитним небом, у “зеленому класі”, “зеленій лабораторії”, у шкільній теплиці. Завдяки творенню казок, як наголошував В. О. Сухомлинський, пізнаються найтонші значення слова, і слово стає духовним багатством дитини.

Відтак, педагог учив дітей не лише передавати образи природи і картини, які вони сприймають, а й розкривати їх різну багатоманітність. На уроках, які проводилися на природі, з таких тем, як “20 відтінків вбрання лісу – як їх назвати? Як квіти зустрічають схід сонця?”, думки і почуття дітей особливо наочно матеріалізувалися у слові, спонукали їх висловлюватися яскраво, виразно, точно, зрештою, красиво про прекрасне [3, с. 25].

Уроки серед природи, як зазначає М. Антонець, В. О. Сухомлинський називав хвилинами доторкання учителя до дитячого серця красою рідного краю, рідного слова. І це доторкання здійснюється через слово казки [2, с. 111].

Зауважимо, що висока моральність не може відродитися на ґрунті моральної пустоти, бездуховності, коли засвоєння ціннісних орієнтацій пропонуються людині лише у вигляді становлених “зверху” правил і установок. Занепад внутрішньої духовності прямо пропорційно супроводжується редукцією морально-етичних цінностей як з боку форм, так і змісту.

Уся творчість видатного українського педагога-гуманіста пронизана прагненням сформуванню у дитини почуття прекрасного, справедливого, доброго. Утвердженням добра і неприйняттям у різних формах зла в душах і

свідомості школярів просякнута його система педагогічного виховання усіх учнів у школі. Однак, на думку павлиського педагога, найважливішим це є для молодших школярів, оскільки саме в початковій школі закладаються основи моральних засад, які впродовж життя людини набувають досконаліших форм, зберігаючи зміст і серцевину ціннісних орієнтирів. Варто зауважити, що вперше в науковій педагогічній літературі діалектичний характер добра і зла в процесі формування світоглядних орієнтирів молодших школярів простежується саме в творчості В. О. Сухомлинського. Прищеплення учням засад добра, на думку педагога, є чи не найважливішим завданням педагогічної науки. Як слушно зауважує М. Антонєць, людину, яка до добра і до зла ставиться байдуже, В. О. Сухомлинський називає людиною з порожньою душею [1, с. 13].

У цьому контексті варто згадати й про “ідею добра”, яку часто використовував у виховному процесі Василь Олександрович. Її павлиський педагог тлумачив як мірку, з якою треба підходити до пояснення оцінки людських відносин. І треба прагнути, щоб ідеї добра були нормальним охоронцем сумління, спонукую моральної, непохитної духовності, стійкості, ідейної мужності. Зазначимо, що В. О. Сухомлинський, як видатний педагог і учений, був глибоко обізнаний з концепцією добра і зла в філософії й педагогічній літературі. Зокрема, він ознайомився із поглядами Сократа, думками Платона, Аристотеля, Епікура, представників християнства, Яна Амоса Коменського, французьких філософів і просвітителів XVIII ст., представників екзистенціалізму, прагматизму, педагога К. Ушинського тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонєць М. Книга В. О. Сухомлинського “Як виховати справжню людину” в контексті діалогу щодо духовно-моральних цінностей. *Рідна школа*. 2009. № 8–9. С. 11–13.
2. Антонєць М. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: монографія. Київ: Вища школа, 2008. 247 с.
3. Киричук О. Складові духовного розвитку учнів у спадщині В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2007. № 7–8. С. 27–29.